

**Těšínský básník
Henryk Jasiczek**

**Literární portrét
polského spisovatele**

Libor Martinek

Libor Martinek

Těšínský básník Henryk Jasiczek

Literární portrét polského spisovatele

Lektorovali

Prof. dr hab. Bogusław Bakula

Doc. PhDr. Vladimír Novotný, Ph.D.

Doc. PhDr. Martin Pilař, CSc.

© Doc. PhDr. Libor Martinek, Ph.D.

ISBN 978-80-88463-04-7 (pdf)

ISBN 978-80-88463-05-4 (ePub)

ISBN 978-80-88463-06-1 (mobi)

ISBN 978-80-88463-07-8 (wooky)

Obsah

Úvod.....	6
1. Životopis Henryka Jasiczka	8
2. Vývojové proměny Jasiczkovy básnické poetiky	26
2.1. K specifickému postavení Jasiczkovy poezie v regionální literatuře Těšínska	44
2.2. Charakteristické motivy v poezii Henryka Jasiczka	45
2.3. Sakrální a profánní v Jasiczkově lyrice.....	52
2.4. Vztah literatury a hudby v díle Henryka Jasiczka.....	56
3. K prozaickým pracím Henryka Jasiczka.....	63
3.1. K Jasiczkově publicistice	63
3.2. K Jasiczkovým rozhlasovým pořadům	64
3.3. Jasiczkovy reportáže ze zahraničních cest	65
4. Humor v díle Henryka Jasiczka	72
5. Poměr sebeidentity ke skupinové identitě v pamětech Henryka Jasiczka	78
5.1. K Jasiczkovu hodnocení tzv. nacionalistické platformy Pawła Cieślara	93
5.2. Ke krizi sebeidentity v díle Henryka Jasiczka	96
5.3. Kontakt Henryka Jasiczka se zasněžením	100
5.4. Dovětek k Jasiczkovým pamětím.....	104
6. Závěrečná fáze Jasiczkovy literární tvorby	106
7. K Jasiczkově tvorbě pro děti	110
8. Ke korespondenci Henryka Jasiczka s Annou Kamińską	116
9. Básnický dialog: Henryk Jasiczek – Ewa Milerska	136
10. Jasiczkovy básnické dedikace a parafráze	142
11. Henryk Jasiczek a film Šarlatán.....	148
12. K recepci Jasiczkova literárního díla v českém literárním kontextu	151
Závěrem	167
Resumé.....	168
Streszczenie.....	170
Summary	172
Prameny	174
Literatura	177
Ediční poznámka.....	185
Abstrakt.....	186
Abstract	187
Klíčová slova.....	188
Keywords	188
Ukázky z poezie Henryka Jasiczka	189

Motto

*Moje wiersze nie są nowoczesne,
moje wiersze nie są staroświeckie,
moje wiersze są tylko potrzebne,
kiedy kogoś bardzo boli serce.*

*Moje wiersze są tylko potrzebne,
kiedy brak ci własnego ogrodu,
moje wiersze najlepiej zrozumiesz,
kiedy smutek przyjdzie bez powodu.*

Úvod

Někteří lidé se objeví ve správný čas na správném místě a svou aktivitou ovlivní chod společenských, kulturních a politických událostí. K takovým osobnostem bezesporu patřil i polský básník Henryk Jasiczek.

Z Jasiczkovy tvorby psané v polštině vyšly dva české výběry – *Krásné jak housle* (Ostrava, 1962) a *Pokus o smír* (Praha, 1967) v překladech Ericha Sojky (1922–1997), Oldřicha Rafaje (1934–2010) a Jana Pilaře (1917–1996). Touto cestou Jasiczek vstupuje do kontextu české literatury také z hlediska psaného jazyka, kterým jinak přináležel k polské literatuře. Z hlediska územního, jako představitel polské tvůrčí obce působící na českém Těšínsku, náleží Jasiczek plným právem do kulturní sféry České republiky i bývalého Československa. Bylo by chybou, kdybychom polské umělce z českého Těšínska nezahrnovali do kultury státu, na jehož území žijí a kde jejich díla vznikají. Demokratický stát má být zárukou zachování všech práv národnostních menšin. Osud Henryka Jasiczka je příkladem toho, že za totalitního režimu jednoznačně převážily zájmy politické nad zájmy kulturními a nad potřebami tvůrčí vrstvy jedné národnostní menšiny v Československu. Zvláště silně se tato tendence projevila po „internacionální pomoci“ armád Varšavské smlouvy v srpnu 1968.

Životopis Henryka Jasiczka přinášejí články *Życiorysu zazdrościli mu nawet przyjaciele* (Životopis mu záviděli dokonce přátelé¹) a *Jeden spośród nas* (Jeden z nás) z pera jeho blízkého přítele a redakčního spolupracovníka v časopisu *Zwrot* (Obrat), historika, publicisty a společenskoo-kulturního pracovníka Jana Rusnoka (1927–2003), z něhož jsme v další biografické kapitole ponejvíce vycházeli.

Životopisné údaje o autorovi jsou nastíněny tak, aby vynikla vazba mezi životem a dílem Henryka Jasiczka, avšak naším cílem není podat podrobný obraz autorovy biografie, ani hledat její zrcadlení v literárních dílech (umělecké literární dílo je vůči autorovi jako psychofyzické osobnosti jedině znakem). Snažíme se přitom respektovat autonomii literárního uměleckého díla, abychom se nedopustili nadinterpretace z hlediska hlubinného vztahu strukturalistické triády autor – dílo – čtenář. Práce je primárně zaměřena na texty vydané tiskem. Ani epistolografické prameny nebo rukopisy z Jasiczkovy pozůstalosti nezůstaly mimo oblast zájmu této monografie, včetně Jasiczkových pamětí.²

První, rozsáhlejší část monografie usiluje o dialogické chápání dvou literárních (i politicko-sociálních) kontextů – polského a českého v regionu českého Těšínska i v obou zemích. To umožňuje spatřovat různé sporné otázky (tzv. dialogemy), které jsou dány autorským viděním světa, nakladatelskými poměry i záměry, literárněkritickými ohlasy, vědeckými rozbory i běžnou četbou, v průsečíku diskursů polské menšinové literatury a českého, popřípadě polského literárního života. Soustředěná pozornost je věnována interpretaci Jasiczkovy poezie, upřednostněna je jeho reflexivně-filozoficky laděná lyrika. Nejsou opomenuty Jasiczkovy „básnické komentáře“ historických událostí v regionu Těšínského Slezska, ani autorova společensky angažovaná poezie, ovlivněná estetikou socialistického realismu, zohledněná však do té míry, aby nevznikl příliš jednostranný pohled na tematiku autorovy poezie a její příslušnost k určitému literárnímu proudu. Vazba Jasiczkovy poezie na folklor je připomenuta tehdy, pokud nám tato relace umožní lépe osvětlit specifické rysy autorovy poetiky. Analyzována je také jeho próza, folklorně stylizované a humorně laděné krátké prózy v nářečí, reportáže z cest, částečně publicistika, tvorba pro děti, v menší míře se soustředíme k spisovatelovým odborným či popularizujícím textům na téma regionu, práci pro divadlo a rozhlas,³ které by si vyžadovaly odlišný metodologický přístup,

¹ Není-li uvedeno jinak, všechny překlady v textu provedl autor monografie.

² Paní Danuše Jasiczkové (*16. 8. 1947, Třinec), provdané Palowské, náleží poděkování za zpřístupnění paměti jejího otce a za svolení k citování z nich. Henryk Jasiczek měl rovněž syna Bronisława (*13. 4. 1953, Český Těšín), jenž v r. 1980 emigroval do Austrálie, kde působil jako profesionální trenér fotbalu.

³ V polské redakci ostravského rozhlasu jsme neprováděli archivní výzkum například proto, že – jak již zjistil Leszek Arkadiusz Geratowski – všechny materiály po H. Jasiczkovi byly zlikvidovány. (GERATOWSKI 1988: 5) Dnes nejsou

příčemž na epistolární žánry (korespondence apod.) koncentrujeme pozornost zejména tam, kde to vyžadoval kontext celku díla (a to i přes jisté nevýhody těchto pramenů, jako je diskontinuita a torzovitost, nedůslednost v datacích či lokalizacích dopisů atd.).

Ve druhé části monografie je pozornost orientována na vztah literatury a hudby v díle Henryka Jasiczka. Dané téma nebylo zvoleno náhodně, neboť k hudebnosti Jasiczkova slova se vyjadřoval i Milan Rusinský, který konstatoval její stupňování od sbírky ke sbírce, a dokonce příčinu tohoto jevu připočítával „i vlivům českých současných lyriků“ (RUSINSKÝ 1969: 8). Nehodláme s tímto tvrzením polemizovat, ale domníváme se, že kořeny „hudebnosti“ Jasiczkovy lyriky lze kromě sféry možných literárních vlivů hledat i jinde.

Objasněna je problematika dobových mechanismů diferenciací a zobecňování literárních významů (tzv. ideologemat) v rámci překladatelského a generačního diskursu, jakož i regionálního povědomí. Na Jasiczkově osobnosti a díle lze prostřednictvím srovnávací metody demonstrovat i problematiku meziliterárních vztahů. V intencích prací nitranské školy literární komunikace je Jasiczkova tvorba zkoumána jako modelový obraz dobového pohledu na svět, atmosféry nebo životního pocitu. Ve spisovatelově snaze vyjádřit životní pocit a ideál působí dobové ideologie, jejich idiomatická představitivost a obraznost, která jako by někdy zastírala lidské meritum tohoto pocitu a ideálu. Nejde nám jen o přímočarý výklad prostředků a symbolů dobové poetiky na příkladu díla Henryka Jasiczka,⁴ často zveličující partikulární hlediska, která tvoří jenom povrchovou vrstvu hlubších, vlastních tendencí doby vyjadřujících lidské aspirace. (MIKO 1982: 100) Jasiczkovo dílo je zkoumáno také jako výraz autorových uměleckých ambicí vůči světu a lidstvu.

Monografie o Henryku Jasiczkovi je odpovědí na výzvu našeho někdejšího vedoucího semestrální doktorandské stáže v r. 1997 na Těšínské pobožce Slezské univerzity v Katovicích (Uniwersytet Śląski w Katowicach – Filia w Cieszynie) prof. dr hab. Edmunda Rosnera (1930–1998): „Często stawiamy pytanie o miejsce Henryka Jasiczka w cieszyńskim piśmiennictwie, w całej polskiej literaturze. Aby na to pytanie odpowiedzieć, muszą najpierw opaść emocje, a potem muszą być przeprowadzone rzetelne badania, zmierzające zarówno do rozpoznania jego niełatwej drogi życiowej (co nieco w tym zakresie zrobiono), też jego ideowej ewolucji, jak również do oceny jego twórczości przez analizę jego dzieł i kontekstu kulturowego. Dopiero po wykonaniu tych prac możliwe jest opracowanie syntezy, możliwe jest napisanie monografii Henryka Jasiczka, wymierzającej mu sprawiedliwe miejsce w całości kształcie literatury na Śląsku Cieszyńskim“ (ROSNER 1995: 120; Často se ptáme na místo Henryka Jasiczka v těšínském písemnictví i v celé polské literatuře. Abychom odpověděli na tuto otázku, musí nejprve ochladnout emoce, pak musí být proveden důkladný výzkum směřující jak k poznání jeho nejednoduché životní dráhy /něco málo se v této oblasti udělalo/, tak jeho ideového vývoje, ale také k hodnocení jeho tvorby prostřednictvím analýzy jeho děl a kulturního kontextu. Teprve po vykonání těchto prací bude možné zpracovat syntézu a napsat monografii Henryka Jasiczka, která by určila jeho správné místo v celku literatury na Těšínském Slezsku).

dochovány v Jasiczkově pozůstalosti ani všechny strojopisy, které byly podkladem k rozhlasovým relacím autora. (Nemáme ve zvyku citovat hojněji z diplomových prací, jelikož mají vesměs kompilativní povahu. Na diplomovou práci L. A. Geratowského se v naší monografii odvoláváme především proto, že v době jejího napsání žili ještě přímí svědkové Jasiczkovy životní dráhy a také z toho důvodu, že – bohužel – po smrti jeho manželky nebyla až na drobné výjimky řada cenných materiálů ze spisovatelovy pozůstalosti nezorientovanými dědici uchována a není již nikde k dispozici. Diplomant tehdy mj. provedl cenný soupis archivních materiálů – „jasiczkalií“.)

⁴ Doposud se z českých literárních badatelů Jasiczkově tvorbě a osobnosti kromě Milana Rusinského a Drahomíra Šajtara (ŠAJTAR 1960) věnoval Jiří Urbanec v hesle „Jasiczek, Henryk“ (URBANEC 1997: 53–54), encyklopedicky rovněž Irena Bogoczová (BOGOCZOVÁ 2001: 111, 2005: 379) a autor této monografie v různých článcích, studiích státech a slovníkových heslech (MARTINEK, 1999a, 1999b, 1999c, 2000, 2004a, 2004b, 2004c, 2009a, 2009b, 2009c, 2009d, 2010a, 2010b, 2010c, 2010d, 2012a, 2012b, 2013, 2014a, 2014b).

1. Životopis Henryka Jasiczka

Henryk Jasiczek se narodil 2. 3. 1919 v Kottlingbrunnu u Vídně jako nemanželské dítě tehdy dvacetileté Heleny Jasiczkové (1899–1989).⁵ Vychováván však byl nejprve u prarodičů Karola Jasiczka (1874–1940) a Anny Jasiczkové, rozené Knoblochové (1878–1962), která se starala o tři ze sedmi dětí, přeživší epidemii úplavice v Bohumíně v r. 1914. Nejmladší dítě Anny Jasiczkové – Gertruda – měla v době Henrykova narození právě rok (nar. 3. 3. 1918).

Jasiczek byl pak vychováván u příbuzných – Antoniho a Ewy Knoblochových – do r. 1921 v Neborech, poté v Oldřichovicích-Tyrské, daleko od matky i od prarodičů, kteří se přestěhovali z Těšína do Trzebini v Polsku. Henrykův dědeček Karol Jasiczek byl topičem v hutích v Třinci, Bohumíně a Leobersdorfu, aktivně se účastnil polského národního hnutí, které bylo na Těšínském Slezsku soustředěno také v prostředí katolického duchovenstva. Spolupracoval s P. Józefem Londzinem a stavební parcelu, kterou vlastnil v Třinci, daroval Związku Śląskich Katolików (Svazu slezských katolíků); na tomto pozemku vzniklo sídlo svazu a čítárna, dnes je zde budova pošty. (GERATOWSKI 1988: 85)

Henryk svého otce nikdy nepoznal. Byl jím bankovní úředník v Bohumíně Henryk Getreu,⁶ jenž se narodil ve Stryji nedaleko Lvova.⁷ Díky bankovním operacím během války a dodávkám potravin pro armádu shromáždil Getreu značný majetek, za který si koupil titul barona. Příjmy jeho rodině zajišťovaly také nemovitosti ve Stryji. S Helenou Jasiczkovou se Getreu seznámil v Bohumíně v r. 1916. Helena, když měla asi 17 let, se tady také věnovala amatérskému divadlu. Společná setkání usnadňovala skutečnost, že dívka tehdy pracovala jako vychovatelka dětí a guvernantka v zámožných rodinách, ale i to, že navázala srdečné přátelství s Getreovou sestrou Wandou. Nejčastěji se všichni tři vídali po divadelních představeních a organizovali nedělní výlety za město. Na jaře 1918 Getreu s ohledem na situaci na západní frontě vypravil kvůli bezpečnosti svou manželku s dětmi do bezpečnějšího Stryje a sám zůstal v Bohumíně. Ke konci války se Karol a Anna Jasiczkovi rozhodli přestěhovat z Bohumína do Těšína. Odjezd rodiny Henryka Getreua a také rodičů Heleny Jasiczkové napomohl konečnému naplnění tužeb v dosavadním platonickém vztahu. Getreu, jemuž rodina pohrozila vyděděním, odjel do Vídně, zatímco do okolí rakouské metropole byl na začátku podzimu delegován z třinecké huti Karol Jasiczek, aby pomáhal na stavbě Leobersdorf Stalwerke. Daleko od rodinných kořenů tak mohlo přijít na svět dítě, které nebude překážet dalším životním plánům matky a neposkvrní čest rodiny. Jasiczkovi pravděpodobně počítali s pomocí Getreua, s rekompenzací zneuctění jejich dcery, dokonce se změnou rozhodnutí jeho rodiny ohledně rozvodu a svatbou s Helenou. Karol Jasiczek se nemohl vyrovnat s ostudou, jakou jeho dcera přinesla rodině, a dokonce došlo ke sporu mezi jejími rodiči. Poctivý Karol se nesmířil také s tím, že jeho žena od začátku o všem věděla a neinformovala ho. Matka si oblíbila Helenu, zatímco Karol favorizoval Trudu – o 19 let mladší Heleninu sestru (Gertruda Jasiczková se po provdání jmenovala Czakańska). Avšak hrdá a pyšná Helena odmítla veškerou pomoc a přízeň Henryka Getreua. Ten ihned po skončení první světové války spolu s rodinou vycestoval do USA, kde ve 30. letech zemřel. Jediným gestem ve prospěch syna byla výplata 20 tisíc polských marek, složená v Sirotčí pokladně Těšínské banky. Tato částka měla usnadnit Henryku Jasiczkovi start do života, ale peníze vlivem devalvace měny ztratily na hodnotě a budoucí spisovatel je nevyužil. (GERATOWSKI 1988: 21–25) Zmizely v propadlišti dějin, jak si Jasiczek poznamenal ve svém zápisníku z počátku 70. let minulého století. Zůstal jen komplex

⁵ Porodní asistentkou byla Rakušanka Wilhelmina Bürger, porod proběhl v domě na Waldenausgang 154.

⁶ H. Getreu byl zástupcem ředitele komerční banky v Bohumíně. V době, kdy měl vztah s mladou a údajně krásnou Helenou Jasiczkovou, byl asi čtyřicetiletý, ženatý a měl dvě děti. V některých materiálech se setkáváme i s variantní podobou příjmení Jasiczkova otce „Getroy“, např. ve stati Jana Rusnoka *Jeden spošród nas* (RUSNOK 1990: 116–125), ba i „Getroyć“ (RUSNOK 1985: 151). Existují domněnky, že rodina Getreua byla semitského původu, jak uváděla přítelkyně Heleny Jasiczkové z doby jejího pobytu v Kottlingbrunnu Karolina Sipöcz (Ziegelofengasse, Wien). Tuto informaci nepotvrzuje záznam v matrice Henryka, kde je sestra jeho otce Wanda Getreu, jež šla dítěti za kmotru, uváděna jako katolička. Nikoli bez významu zde může být i skutečnost, že dokument narození dítěte pořídil probost farnosti v Kottlingbrunnu P. Józef Hayn, který se s rodinou Jasiczkových přátelil.

⁷ Do druhé světové války sestávalo obyvatelstvo Stryje z přibližně rovnoměrného podílu Poláků, Ukrajinců a Židů.

otce, vyjádřený mj. slovy: „Chciałoby się podejść do ojca, poklepać go po ramieniu i z gorzkim uśmiechem powiedzieć: No widzisz, jakoś dałem sobie radę bez ciebie, ale wierz mi, że było mi ciebie i to nieraz, bardzo brak. I chyba nie gniewam się na ciebie. Tylko kiedy byłem dzieckiem, było mi czegoś strasznie žal (...), śniłeś mi się (...). Uśmiechałeś się do mnie. Byłeś taki sam, jak na zdjęciu, które darowała mi mama. Ale sen zniknął, tylko w metryce, w rubryce Vater, świeciła przekrešlona grubą linią biala pustka. Može juž dawno umarłeś!? Ale nie oplakuješ twojej šmieri. Nigdy ciebie nie znałem. Jesteš dla mnie tylko pojemiem, bialą pustką przekrešloną grubą linią.“⁸ (Chtělo by se přijít k otci, poklepat mu na rameno a s hořkým úsměvem mu říci: Tak vidíš, nějak jsem si bez tebe poradil, ale věř mi, že jsi mi, a to nejednou, scházel. A nejspíš se na tebe nezlobím. Jenom když jsem byl dítětem, bylo mi něčeho strašně líto /.../, zdálo se mi o tobě /.../. Usmíval ses na mne. Byl jsi stejný jako na fotografii, kterou mi darovala máma. Jenže sen zmizel, jenom v matrice, v rubrice Vater svítilo tlustou čárou přeškrtnuté bílé prázdno. Možná jsi už dávno zemřel?! Avšak neoplakávám tvou smrt. Nikdy jsem tě nepoznal. Jsi pro mne jenom pojmem, bílé prázdno přeškrtnuté tlustou čárou.)

Na přelomu května a června 1919 Jasiczkovi opustili Kottlingbrunn a odjeli do Třince, odkud se zanedlouho přestěhovali do Těšína. Důvodem návratu do Polska bylo zapojení Karola Jasiczka do národnostních záležitostí; v r. 1919 organizoval v Třinci vystoupení polských dělníků proti armádní demarkační linii a za ovládnutí polskou administrativou oblasti dohodnuté dne 5. 11. 1918, což vůči němu vzbudilo nelibost českých orgánů. Na začátku roku 1920, tedy v době přípravy na plebiscit, Jasiczkovi bydleli v Těšíně na ulici Srebrna (Stříbrná). V okamžiku, kdy bylo učiněno rozhodnutí o rozdělení Těšínského Slezska, Karol Jasiczek se angažoval v organizování pohraniční stráže v Těšíně a jeho dcera začala pracovat v první polské celnici v Těšíně. (IBIDEM: 25–26)

V prvním období života malého Henryka o něj pečovala babička Anna. Dítě bylo nezasvěceným představováno jako sirotek po předčasně zemřelé (na tuberkulózu) Helenině sestře – Anně. Po přestěhování se Jasiczků do Trzebině v Polsku, kde dědeček Karol dostal práci v huti zinku, byl Henryk odevzdán na výchovu k příbuzným Knoblochů do Neborů (rodina zde žila v domě č. 96 do r. 1921, pak se přestěhovala do Oldřichovic-Tyrské). Henrykova matka Helena se v r. 1924 provdala za soustružníka Józefa Strózik, jenž pocházel z Chrzanowa, a o svého prvorozeného syna se nezajímala, snad jen jednou přijela do Tyrské, objala dítě a krásná, pěkně upravená a navoněná odjela. Poté se Henryk s matkou viděl ještě jednou v Těšíně, kam přijela již se svým manželem, ale ten se rozhodně stavěl proti tomu, aby si nemanželského syna své ženy vzal do své péče. Kromě toho měli Strózikovi další dvě děti – dceru Teresu (* 1928) a syna Leopolda (* 1933), což rovněž komplikovalo situaci. (IBIDEM: 28–39)

Malý Henryk pomáhal v domácím hospodářství, pásal dobytek (Antoni Knobloch /1887–1956/ byl bratrem Henrykovy babičky, a kromě hospodaření na velkém statku vedl řeznictví a obchodoval s dobytkem). S tetou Ewou Knoblochovou (1879–1936) vycházeli dobře, dokonce ji nazýval „mamulkou“, strýce, „tatulka“ Knoblocha, se trochu bál s ohledem na jeho přísnou povahu a řeznickou profesi, do které se strýc snažil zasvětit i útlého a nesmělého Henryka. Také obě dcery Knoblochů, o devět let starší Marie (nar. 1910; provd. Eichnerová) a o čtyři roky mladší Franciszka (1914–1986; provd. Starzyková), ho měly rády. Materiálně se Henrykovi vedlo dobře, ale bolestně prožíval, když mu jeho kamarádi nadávali do bastarda a když se při nějaké příležitosti dozvěděl, že mamulka a tatulek nejsou jeho skutečnými rodiči. (IBIDEM)

Po absolvování základní školy v Oldřichovicích (1926–1930)⁹ pak navštěvoval měšťanskou školu (1930–1934) v Třinci. Poté nastoupil do učení v tamním zahradnictví Schindlerově a

⁸ Jasiczek si od 15. 12. 1970 vedl rukopisný zápisník, který má do značné míry i charakter badatelsky dnes velmi cenných pamětí. Dochoval se ve třech sešitech (první, z něhož citujeme, je ukončen 4. 12. 1971). Jelikož je nestránkovaný, v poznámkách na něj konkrétně neodkazujeme, pouze upozorňujeme, že jde o Jasiczkovy soukromé zápisky.

⁹ V té době se Henryk začal učit na housle, nejprve u souseda Ignacyho Eichnera, pak pokračoval u vychovatele na základní škole Pawła Pustówki, později u německého houslisty jménem Rayer, který byl členem orchestru třineckých železáren. Hra na housle během školní slavnosti na zahradnickém učilišti v Chrudimi mu přinesla i první časopiseckou recenzi v Chrudimských listech a svému muzicírování vděčil i za svou první přezdívku – Cygan (Cikán); Jasiczek tak

Kretschmerově, odkud však odešel z důvodu špatných vztahů s nadřízenými a také kvůli bitce se Schindlerem, před kterým bránil svého kamaráda Wilhelma Recmanika. V letech 1936–1938 pokračoval v učení na zahradnickém učilišti v Chrudimi, které již mělo charakter střední školy. Snad měl v úmyslu zůstat mezi Čechy natrvalo, když si po škole našel práci u Jana Mikoláška¹⁰ v obci Hradečno u Kladna, kde se věnoval úpravě léčivých bylin. Koncem r. 1938 se vrátil na Těšínské Slezsko a získal práci v třineckých železárnách. Přiměly ho k tomu politické události předcházející začátku druhé světové války, obsazení českého Těšínska Polskem po mnichovské kapitulaci v r. 1938, ale i to, že do Hradečna přišli utečenci ze Sudet, kde převzali vládu Němci. Od března 1939 pracoval v zahradnictví třinecké huti a vrátil se i ke svému působení v harcerském hnutí (Harcerstwo Polskie).¹¹ (IBIDEM: 41–49)

Během války se Jasiczek připojil k odbojovému hnutí. Nejprve spolupracoval se svými sousedy z Oldřichovic-Tyrské Jerzym Sporyszem a jeho zetěm Janem Heczkiem, kteří v r. 1941 navázali kontakt s bělským střediskem Kól Przyjaciół Związku Radzieckiego (Sdružení přátel Sovětského svazu). „Kola“ se na přelomu let v r. 1941–1942 přeměnila v buňky Polské dělnické strany (Polska Partia Robotnicza, zkr. PPR). Jan Heczko přitom řídil komunistické podzemí v oblasti Třinecka. Díky tomu, že byl naverbován až během války, unikl zatčení gestapem, které na Třinecku v listopadu 1942 tuto organizaci rozbilo. Jasiczek pak navázal spolupráci s podzemní komunistickou skupinou Tempo, kterou řídil Gabriel Jurčák. Jasiczek se nejvíce zasloužil o vydávání polskojazyčného podzemního časopisu Naprzód, který byl mutací českého Tempa, vydávaného Jurčákem. (HELLER 1982: 62–75; MARYNČÁK 1960: 54) Jasiczek v časopise debutoval nejen jako redaktor, ale i jako básník, některé z těchto válečných veršů pak zařadil do své knižní prvotiny *Rozmowy z ciszą* (Rozhovory s tichem; Český Těšín, 1947). V huti poznal svou budoucí ženu Marii Dolákovou (6. 12. 1922 Lazy – 1. 9. 1988 Český Těšín) z Orlové, jejíž otec Jan, český komunista a člen odbojového hnutí, zahynul v Osvětimi. (IBIDEM: 51–60)

Od mládí se Jasiczek projevoval jako těšínský patriot, často připomínal práva své národnostní menšiny. Nebyl však šovinistou; k Čechům měl evidentně příznivý vztah. Poté, co složil maturitu na Pedagogickém gymnáziu v Orlové v r. 1952, od následujícího roku studoval dálkově na Karlově univerzitě v Praze žurnalistiku a polštinu (1953–1959). Z té doby se datují jeho styky s významným českým polonistou a polonofilem Karlem Krejčím (1904–1979). Mnoho přátel měl také mezi spisovateli. Pro Krajské vydavatelství v Ostravě připravil k vydání překlady do polštiny z poezie předních českých a slovenských soudobých básníků *Poetyckie pozdrowienia* (Básnické pozdravy; 1961), na nichž se podílel sedmi překlady básní. Z Jasiczkovy tvorby vyšly dva v úvodu zmíněné české výběry – *Krásné jak housle* (Ostrava, 1962) a *Pokus o smír* (Praha, 1967). Jasiczek se dočkal i překladů své poezie do cizích jazyků.¹²

Na začátku své společenské a umělecké kariéry se Jasiczek ocitl mezi nejvíce protěžovanými osobnostmi regionu. Byl účastníkem komunistického hnutí odporu a po válce se stal okresním tajemníkem KSČ v Českém Těšíně, byl členem komise pro otázky národnostních menšin

někdy podepisoval i své básně, například v sešitu datovaném 10. 4. 1944 a věnovaném Marii Dolákové, se kterou se i oženil (sešit se nachází v Jasiczkově skromné literární pozůstalosti uložené v Památníku Petra Bezruče v Opavě).

¹⁰ Jan Mikolášek (1889–1973) byl slavný léčitel, bylinář, jenž si Jasiczka vybral s ohledem na charakter jeho písma a fyziognomii, jak na to básník vzpomíná ve svých pamětech. Jasiczek u něj pobýval sice jen krátce od září do listopadu 1938, ale zapamatoval si mj. návštěvu slovenského politika agrární strany, předsedy vlády ČSR v letech 1935–1938 Milana Hodžy. Mezi Mikoláškovu klientelu patřila např. rodina továrníka Ringhoffera, Olga Scheinpflugová, Max Švabinský a množství „celebrit“ českého kulturního života, nicméně léčitel sloužil radou a pomocí zejména obyčejným lidem. Dodejme, že se Mikolášek v r. 1946 ujal těžce nemocného předsedy ÚRO a pozdějšího presidenta ČSR Antonína Zápotockého, kterému měla být amputována noha zachvácená snětí, následek pobytu v koncentračním táboře Sachsenhausen-Oranienburg. Díky zásahu léčitele se klient během tří týdnů uzdravil. Lidové léčitelství se tak u nás na určitou dobu dostalo pod jakousi neoficiální „ochranu“ významného státníka, která trvala až do jeho smrti. (KALÁČ 2008)

¹¹ Harcerství (pl. harcerstwo) je společenské a výchovné hnutí, představující polskou interpretaci skautingu.

¹² Dvě Jasiczkovy básně byly přeloženy Jaroslavem Kočvarou (Kamenec 251/3, Ostrava VIII) do esperanta (*Ne tusu sonerilojn, Dum la suna tagmeze*) a jedna do slovenštiny Rudo Brtáněm (*Pastier z Terchovej*; adresa překladatele neuvedena). Překlady se nacházejí v Jasiczkově pozůstalosti uložené u W. Sikory v Českém Těšíně. (O překladech Jasiczkovy tvorby do dalších jazyků se zmiňujeme na jiném místě práce v souvislosti s básnickovým úmrtím.)

při Krajském výboru KSC v Ostravě, členem předsednictva Okresní národní rady a Krajské kulturní rady. Po válce byl zaměstnán jako redaktor polských komunistických novin *Głos Ludu* (Hlas lidu), které spoluzaložil. Redigoval rovněž *Kalendarz Głosu Ludu* (Kalendář Hlasu lidu), od r. 1954 přejmenovaný na *Kalendarz Zwrotu* (Kalendář Obratu) a od r. 1962 vycházející pod názvem *Kalendarz Śląski* (Slezský kalendář).¹³ Patřil k aktivním polským osvětovým pracovníkům, v r. 1945 se podílel na založení Polského kulturně-osvětového svazu v Československu (*Polski Związek Kulturalno-Oświatowy*, zkr. PZKO).¹⁴ Vedl Literárně-uměleckou sekci (*Sekcja Literacko-Artystyczna*, zkr. SLA) při Hlavním výboru (*Zarząd Główny*, zkr. ZG) PZKO. Byl spoluzakladatelem Svazu polské mládeže v Československu (*Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej w Czechosłowacji*) a v jeho rámci působícího harcerského hnutí a na určitou dobu se také stal oblastním náčelníkem. Byl členem Svazu slezských spisovatelů (*Związku Pisarzy Śląskich*), Svazu československých novinářů (od r. 1950), Svazu československých spisovatelů (od r. 1952), příležitostně byl přizván na jeho výbor a byl delegátem na jeho sjezdech. Působil také jako člen poroty finále československé recitační soutěže a zúčastnil se množství literárních setkání spolu s českými i slovenskými spisovateli, jak dokládá i osobní korespondence autora. Absolvoval celou řadu kulturních akcí v Polsku, udržoval kontakty s významnými polskými spisovateli.¹⁵ Vydal se na náročné zahraniční cesty po Evropě, na Blízký východ, do Asie, na Kubu a své zážitky z cest shrnul do literárních reportáží. Vystoupil rovněž na 3. kongresu středoevropské kultury (*Incontri Culturali Mitteleuropei*), který se konal 23. 9. 1968 v italském městě Goricia. Referát jeho vystoupení¹⁶ byl otištěn ve *Zwrotu*. (JASICZEK 1968b: 18–19)

Jasiczek díky svým cestám a četným setkáním udržoval řadu kontaktů s významnými polskými spisovateli, mj. s Aleksanderem Baumgardtem (1908–1980), Annou Kamieńskou (1920–1986), Tadeuszem Kijonkou (* 1936), Zofíí Kossak-Szczuckou (1890–1968), Bolesławem Luboszem (1928–2001), Gustawem Morcinkem (1891–1963)¹⁷. Osobně poznal Leopolda Staffa (1878–1957),¹⁸ Jarosława Iwaszkiewicze (1894–1980)¹⁹ aj. Je třeba připomenout i jméno Tadeusze

¹³ Z dějin literárního překladu na českém Těšínsku zaujme skutečnost, že v „Kalendáři Hlasu lidu na rok 1946“ (připravovaném během roku 1945) se objevil překlad básně *Pierwszy „V I“ w Leningradzie* (První V I v Leningradu) Anny Achmatovové, perzekuované během stalinismu (včetně její rodiny). V r. 1946 se spolu s Michaiilem Zoščenkem (jehož skica *Mądra Ninuszka /Chytrá Ninočka/* se objevila ještě v „Kalendáři Hlasu lidu na rok 1947“) stala obětí hrubých útoků v rámci kampaně ÚV KSSS za zostření politiky v kulturní oblasti.

¹⁴ V letech 1947–1951 byl zástupcem vedoucího PZKO v Českém Těšíně, členem HV PZKO byl v letech 1947–1970.

¹⁵ Např. v r. 1955 se zúčastnil mickiewiczovských slavností ve Varšavě, v r. 1961 slavností spojených s jubilejním Rokem Słowackého ve Varšavě, téhož roku Sjezdu spisovatelů marinistů ve Štětíně, několika sjezdů Spisovatelů západních zemí (*Pisarze Ziemi Zachodnich* – myšleno západní oblasti Polska) a celé řady regionálních slavností (Svátek Gwarkova, kam vycestoval se souborem Olza v r. 1961), Rybnické dny literatury v r. 1964, kde se setkal mj. se spisovatelem Wilhelmem Szewczykem (1916–1991), s nímž pak udržoval přátelské kontakty, Andrzejem Wydryńským (1921–1992), Wisławou Szymborskou (1923–2012), Julianem Przybošem (1901–1970). V 60. a 70. letech byl hostem Kulturního sdružení „Jezernatá krajina“ (*Stowarzyszenie Kulturalne „Pojezierze“*) v Olštýnu.

¹⁶ Text referátu velmi dobře vyjadřuje a shrnuje Jasiczkův regionalistický program, jenž se nám zdá být i v kontextu vývoje literatur střední Evropy konce 60. let minulého století (dokonce i v rámci vývoje lokálního písemnictví zejména v uměleckých tendencích a projevech u mladších představitelů) značně anachronický. Jeho čelný představitel měl nepochybně právo sám za sebe regionalistický projekt literatury Těšínska ze svého úhlu pohledu formulovat, avšak bez dalšího zevšeobecňování pro daný kraj či oblast. Jasiczkova tvorba byla mladší generací místních autorů vnímána v kontextu lokálního písemnictví již nikoli jako avantgardní, ale jako málo současná, dokonce překonaná (pro takový jev se v polské kritice ujal termín básnická „ariergarda“).

¹⁷ Gustaw Morcinek popisuje v humorně laděném dopise odeslaném ze Skočova (26. 12. 1953) a otištěném v knize *Morcinek do Dziewczyny ze wschodniej ballady, Listy Gustawa Morcinka do Janiny Gardzielewskiej* (Katowice, 1983), jak se pro Henryka Jasiczka neúspěšně snažil koupit ortoepický slovník Stanisława Szobera (*Słownik ortoepiczny, Jak mówić i pisać po polsku*, Warszawa, 1937).

¹⁸ Jasiczek si ve svém zápisníku (3. svazek) poznamenal: „Byłem u niego dwukrotnie. Dał mi swoje wiersze z niezwykłą, serdeczną dedykacją. (...) Gdzieś tam, w jego bibliotece leżą i moje książki“ (Byl jsem u něj dvakrát. Dal mi své básně s neobyčejně srdečným věnováním. /.../ Někde tam v jeho knihovně leží i mé knížky).

¹⁹ Iwaszkiewicze poznal Jasiczek během mickiewiczovských slavností ve Varšavě a tohoto dlouholetého předsedu Svazu polských spisovatelů několikrát navštívil ve Stawisku a dopisoval si s ním. Iwaszkiewicz na Jasiczka vzpomíná v článku *Rozmowy o książkach* (Hovory o knihách), zveřejněném v *Życiu Warszawy* (Životě Varšavy): „Dziwny jest ten Henryczek – urodzony w Austrii, wychowany w Czechosłowacji, wyglądający jak Francuz, a Polak jak nikt inny“

Nowaka (1930–1991), který složil na Jasiczkovu památku básnický epitaf (s významnými verši: „/.../ a już czas kopytem grzebie / i na ciebie zrucza szalej²⁰ // Zrucza szalej i niepamięć“²¹ – a čas už kopyty hrabe / a na tebe shazuje jízlivost // Shazuje jízlivost a zapomnění). Z českých spisovatelů se Jasiczek přátelil s Janem Nohou (1908–1966),²² Oldřichem Šuleřem (1924–2015), s nímž vydal publikaci *Bratrství v boji* (Ostrava, 1960)²³ a později se mu věnoval i překladatelsky. (ŠULEŘ 1960: 138–140) Mezi těšínskými básníky si oblíbil Władysława Młynka (1930–1997), Ewu Milerskou (1915–1985), spolupracoval s historiky Janem Rusnokem a Ludwikem Brożkem (1907–1976), beskydskými etnology a folkloristy, zejména s Karolem Danielem Kadłubcem (* 1937).²⁴ Absolvoval také nespočet setkání se čtenáři v regionu, vystupoval i v programech festivalu Gorolski święto (Horalský svátek) v Jablunkově. Kontakty udržoval i s polskými diplomaty, například s někdejšími konzuly PLR v Ostravě Stefanem Wengierowem (1909–1978), jenž přednesl proslov i na básnickově pohřbu (WENGIEROW 1999: 7), a Włodzimierzem Janiurkem (1924–2011).

Henryk Jasiczek měl všechny předpoklady k tomu, aby udělal závratnou kariéru ve stranických strukturách. Brzy ho však začaly trápit pochybnosti o správnosti hlásaných hesel a zejména o rozporuplných činech vládnoucí moci. Zápasil s cenzurou, často byl volán k odpovědnosti stranickými orgány. Nejvíce ho hnětlo, že nemohl otevřeně psát o národnostní politice nebo o historii mateřského regionu. V r. 1957 se Jasiczek stal natolik nepohodlným, že byl odvolán z místa odpovědného redaktora *Głosu Ludu*, když odmítl uveřejnit sérii protigomułkovských článků. Tehdy se zhoršil jeho zdravotní stav, v březnu 1957 se podrobil operaci lebky a na začátku léta téhož roku lékaři zjistili, že má pokročilou tuberkulózu. Od května 1957 do dubna 1958 se léčil v nemocnici v Jablunkově, v níž pracovaly sestry alžbětinky,²⁵ pak v protituberkulózní léčebně ve stejném městě.²⁶ Nicméně během nemoci se zajímal o úroveň těchto novin, s níž rozhodně nebyl spokojen: „Czasami biorę do ręki »Głos«, miotany najróżniejszymi uczuciami. Nie mogę zrozumieć to straszne nieporozumienie, jakim było mianowanie redaktorami ludzi, którzy poruszają się w polszczyźnie, jak słoń wśród porcelany. Najokropniejsze są dziwolągi i przekłady Szurmana. Jego styl jest jakiś okropnie drewniany, poczwarny i nieudany. Czytanie tych łamańców językowych sprawia mi ból fizyczny. Krzan wprawdzie nigdy nie grzeszył poprawnością w przekładach, ale to, co jest teraz, przechodzi ludzkie granice.“²⁷ (Občas беру do rukou „Hlas“ a zmítají mnou nejrůznější pocity. Nemohu pochopit to hrozné nedorozumění, jakým bylo jmenování redaktory lidí, kteří se pohybují v polštině jako slon v porcelánu. Nejstrašnější jsou Szurmanovy podivnosti a překlady. Jeho styl je strašně dřevěný, nestvůrný a neobratný. Čtení těchto jazykolamů mi způsobuje fyzickou bolest. Krzan vskutku nikdy nehřešil správností v překladech, ale to, co je teď, překračuje lidské hranice.) V jiném dopise si stěžuje na nízké kompetence redaktorů, které nestačí na očekávání čtenářů *Głosu Ludu*: „Czasami aż przykro czytać ten nasz »głosik«. Taki jest prowincjonalny, płytki, naiwny i bezmocny (...). A czytelnicy! Mówią: Tyle mogą dać, na wiele ich

(IWASZKIEWICZ 1959: 4; Divný je ten Jindříšek – narozený v Rakousku, vchovaný v Československu, vypadající jako Francouz, ale Polák jako nikdo jiný).

²⁰ Szalej je rozpuk jízlivý (*Cicuta virosa*), prudce jedovatá rostlina, po požití se objevují křeče, srdeční a dýchací obtíže a smrt. „Najeść się szaleju“ = podivně se chovat.

²¹ Tadeusz Nowak, Psalm požegnalny (Žalm na rozloučenou) s dedikací „Poecie Zaolziańskiemu“ (Zaolžskému básníkovi) (NOWAK 1977: 1); s dedikací „Pamięci Henryka Jasiczka“ (Památce H. J.) (NOWAK 1978: 32). Báseň pro její výjimečnou hodnotu uvádíme v příloze.

²² Jan Noha byl mj. členem Ústředního výboru SČSS a jeho tajemníkem (1954–1959).

²³ Jasiczkův text v této publikaci se nazývá *Společně v boji*, s. 19–31.

²⁴ Do sborníku *Phyniesz Olzo... Zarys kultury duchowej ludu cieszyńskiego* (Ostrava, 1970), jenž vyšel v redakční péči K. D. Kadłubce, přispěl Jasiczek statí *Nasz region i regionalizm* (JASICZEK 1970: 13–19; Náš region a regionalismus).

²⁵ Věnoval jim snad i několik básní. V pozůstalosti H. Jasiczka se uchovala jedna, která je dosud součástí archivu W. Sikory v Českém Těšíně. Uvádíme ji v příloze.

²⁶ Z té doby se dochovala Jasiczkova báseň *Na tych ścieżkach...* (Na těch stezkách...), která byla napsána v listopadu 1957 a připojena k dopisu redaktorce *Głosu Ludu* Ł. Krumniklové a ta ji pak zveřejnila v r. 2004 jako přílohu ke svému vzpomínkovému článku o Jasiczkovi *Rozmowy z ciszą* (KRUMNIKLOWA 2004: 4), ale ještě předtím ji autor zařadil do *Kalendarze Śląskiego 1964* (s. 78). Báseň uvádíme kvůli jejím kvalitám v příloze.

²⁷ Z dopisu Henryka Jasiczka z 4. 11. 1957 Ładysławě Krumniklowé. (GERATOWSKI 1988: 96)

stać, czyli uważają redaktorów za nieuków, prymitywów, tchórzów, serwilistów i nicponi! Tak mi się wydaje, że musi coś się stać po moim powrocie. Albo »Głos« będzie gazetą, albo pakuje manatki i odchodzę.²⁸ (Někdy až s lítostí čtu ten náš „hlásek“. Tak je provinční, mělký, naivní a nemotorný. A čtenáři! Říkají: Tolik mohou dát, mají na víc čili myslí si, že redaktori jsou ignoranti, primitivové, zbabělci, servilisté a marnotratníci! Takže si myslím, že by se po mém návratu mělo něco stát. Buď bude „Hlas“ novinami, nebo si sbalím kufry a odejdu.)

V době Jasieczkova pobytu v sanatoriu ho navštívili členové regionálního souboru Gorol (Horal) a také novináři z polských periodik Przekrój (Průřez) a Trybuna Robotnicza (Dělnická tribuna). Dokonce mu bylo nabídnuto místo šéfredaktora „Tribuny“ (GERATOWSKI 1988: 98). To mj. vypovídá o tom, že v Polsku byl Jasieczek jako žurnalista velmi ceněný, ale z rodinných důvodů nakonec nabídku nepřijal (Jasieczkova manželka se nechtěla stěhovat do tak velkého průmyslového města, jako byly Katowice). Patřil navíc k nejreprezentativnějším osobnostem českého Těšínska, takže byl například pozván v květnu r. 1957 na slavnostní setkání spojené s návštěvou delegace polské vlády v Praze. (IBIDEM)

Henryk Jasieczek se do redakce Głosu Ludu již nevrátil. V létě r. 1958 se stal šéfredaktorem časopisu určeného dětem Jutrzenka (Jitřenka) v Českém Těšíně a v této funkci vytvářel až do 16. 5. 1970. V letech 1959–1966 pracoval jako redaktor polské sekce Krajského vydavatelství v Ostravě (pozdější vydavatelství Profil), kde kromě publikací autorů SLA (Stowarzyszenie Literacko-Artystyczne – Literárně-umělecké sdružení) při HV PZKO redigoval rovněž Kalendarz Śląski (Slezský kalendář; 1962–1970). V r. 1966 rezignoval na místo v redakci Profilu (do r. 1970 si ponechal řízení polské edice) a do března 1970 vedl kulturní rubriku měsíčníku Zwrot v Českém Těšíně.²⁹

Důležitá je i Jasieczkova práce pro divadlo. Spolupracoval s Polskou scénou Těšínského divadla i s Loutkovým divadlem Bajka, pro které přeložil české divadelní hry.³⁰ Úzce kooperoval s polským vysíláním Československého rozhlasu v Ostravě, pro které psal publicistické programy různých žánrů a na rozličná témata, ale umíšťoval zde i své beletristické příspěvky.³¹

Zároveň s postupující demokratizací ve společnosti se zvýšila Jasieczkova publicistická a kulturně-politická činnost. V r. 1963 uveřejňuje v Červeném květu odpověď na anketu k III. Sjezdu svazu československých spisovatelů³²: „Najít nějakou univerzální pravdu o pravdě, věře, není lehká věc. Každý máme svoji životní pravdu, kterou zpřesňujeme a obohacujeme o výsledky poctivého hledání v nás a kolem nás. Pravda je ovšem problém filozofický, složitý, z kterého může bolet hlava. Hlavně ze sporů »pro a proti«, i když věc nemusí být tak složitá, uvědomíme-li si, že pravdou může být jen to, co neodporuje logice faktů, to jest vědeckému zkoumání a prověřování skutečnosti. Slovo »pravda« padlo na III. sjezdu čs. spisovatelů mnohokrát. Pravda o našem životě, pravda v literatuře, pravda o období kultu ap. Uvědomil jsem si, že jsme urazili kus cesty dopředu –

²⁸ Z dopisu H. Jasieczka ze dne 4. 2. 1958 Ł. Krumniklowé.

²⁹ Měsíčník Zwrot vznikl v r. 1948 jako tiskový orgán PZKO z kulturní přílohy Szyndzioly (Šindele) Głosu Ludu.

³⁰ J. K. Tyl, *Pani Marianka, matka pułku* (prem. 15. 12. 1957); V. Cach, *Rebelia w Ligocie* (prem. 15. 5. 1960); A. Jirásek, *Ojciec* (prem. 8. 9. 1963); J. Hašek, *Przygody dobrego wojaka Szwejka* (prem. 6. 6. 1967). (Srov. *Těšínské divadlo. 50 let*. Ladislav Slíva, Renata Putzlacher et al. /eds./, Český Těšín: Těšínské divadlo, 1995.) Pro Bajku Jasieczek přeložil pohádku Kamila Horáka v dramatinizaci Zdeňka Hapaly *Tři pytle pravdy: mongolská pohádka o 4 obrazech o Chánovi a jeho pastýři* (Praha, 1955) pod názvem *Chan i jego pasterz* (KOWALCZYK 1959: 9–10).

³¹ Soupis strojopisných předloh pořídil L. A. Geratowski ve své diplomové práci (GERATOWSKI 1988: 26–29 přílohy).

³² Koncem května se konal v Praze III. sjezd Svazu čs. spisovatelů, s jehož průběhem i významnými diskusními příspěvky se naši čtenáři seznámili na stránkách denního i týdenního tisku. Ve sjezdové rezoluci se praví, že „diskuse vyjádřila otevřeně, kriticky a podnětně základní snahu drtivé většiny československých spisovatelů vytvářet díla hodná doby, ve které klademe základy komunismu, díla, která by pro čtenáře byla zdroji hlubokých zážitků a která by naši socialistickou literaturu v nejširších souvislostech postavila na čelné místo. Sjezdové projevy se nesly snahou překonat všechno to, co z minulosti, poznamenané kultem osobnosti, dosud přetrvává v našem literárním životě a narušuje rozvoj všech zdravých sil našeho písemnictví, plodný dialog mezi různými styly a tvůrčími postupy socialistického a realistického umění, chápaného nedogmaticky, jak v kontextu našich národních literatur, tak pokrokových uměleckých snah „světových“. Požádali jsme ostravské účastníky III. sjezdu Svazu čs. spisovatelů o krátká zamyšlení nad průběhem sjezdového jednání a jeho bohatým myšlenkovým přínosem. (*Červený květ*, 1963, č. 7, s. 193.)

chceme vrátit slovům a pojmům jejich původní smysl. Kult osobnosti, dogmatismus a úzce s ním spjatý schematismus přivodily devaluaci slova. Slovo »pravda« neznamenalo vždy pravdu, »lež« lež, »upřímnost« upřímnost. Pravda byla v nás jako potok, který v době sucha teče hluboko v zemi pod vyprahlým korytem. Nechci tím říci, že byly všechny naše počiny a závěry nesprávné. Jsou fakta a skutečnosti, výsledky poctivého nadšení a úsilí, které i ten nejhlubší kritický rozbor nemůže zvrátit. Nebezpečí bylo v tom, že jsme často fideisticky věřili na slovo, že jsme jakékoliv hluboké přemýšlení a pochybování umlčovali v sobě z obav nebo z pohodlnosti, nebo nepřipouštěli princip disciplíny, upevňující jednotu myšlení pro jednání ve prospěch věci. Když jsme se v nitru zneklidňovali pochybnostmi, buď jsme to připisovali na vrub maloměst'áckého kolísání, anebo jsme se přeli se svým svědomím, že jedinec i tak nic nezmuže a celková pravda našeho hnutí je rozhodující nad dílčí pravdou v občanském, stranickém nebo tvůrčím životě. (...) Domnívám se, že člověk musí svoje přesvědčení prohlubovat novým poznáním a novou zkušeností. Pohodlí, ješitnost, sebejistota, nechut' ke vzdělání, nechut' k samostatnému přemýšlení, zkoumání, hledání, pochybování, obava z vyjadřování vlastních myšlenek vedly k pohodlnému přitakávání a přežvykování nedomyšlených nebo zkreslených pravd, které bezmyšlenkovitým opakováním se rozrůstaly v plevel dogmatických fráží. Ustavičné zkoumání a pochybování, hledání lepšího je hnací silou společenského vývoje. Jinak bychom dnes orali radlicí místo traktorem. Přesvědčení o správnosti marxistické myšlenky nemá nic společného se slepou, emocionální vírou. Je podložena zkušeností miliónů lidí, sledováním zákonitého procesu dějin, ekonomiky, filosofie, není výsledkem zbožného přání, ale vědeckých faktů. Kritická bdělost v našem nitru, kritická skepse nemá nic společného s pesimismem a myšlenkovou bezvýchodností, se skepsí, která zvlášt' na Západě v buržoazních tvůrčích kruzích je stavěna jako program. Myslím, že i v abstraktním umění, které vychází z přesvědčení nemožnosti objektivního poznání skutečnosti, je tato skepse programem. V období kultu byla většina pravd nanášena shora. Diskuse byla proto, aby akceptovala, aniž by měnila nebo vnášela nové prvky a poznatky. Nedostatek důvěry v lidi, jejich zdravý úsudek byl častým rysem minulosti. Pravda je pojem revoluční a nemůže být chápána jinak, jsme-li dialektiky v myšlení a jednání. XXII. sjezd KSSS a po něm XII. sjezd KSC rozšiřují prostory pro tuto pravdu, oproštěnou od nevíry v člověka, pro pravdu stranickou, to znamená vědeckou a permanentně kritickou, pro pravdu, která neexistuje mimo lidské jednání a jeho úsilí o proměnu světa. V zanícených, promyšlených a často i polemických střetnutích na III. sjezdu čs. spisovatelů šlo o prohloubení komunistického přesvědčení a podporu společenského poslání spisovatele v boji o lidskou čest a důstojnost.“ (JASICZEK 1963: 195–196)

Na okresní konferenci KSC v březnu 1968 v Karviné Jasiczek vystoupil s diskusním příspěvkem, jenž byl posléze otištěn v Głosu Ludu. (JASICZEK 1968a: 1) Angažoval se i ve Svazu československých spisovatelů, který podporoval reformní kurz ÚV KSC a jeho tajemníka Alexandra Dubčeka.

Vstup armád Varšavské smlouvy do Československa přinesl Jasiczkovi nejen trpké zklamání z nesplněných očekávání demokratičtějšího vývoje ve společnosti. Za své sympatie k uvolnění ve straně a společnosti se po srpnu 1968 ocitl mezi nejvíce diskriminovanými osobnostmi polské inteligence českého Těšínska. O tom, jak viděl okupaci Československa, vypovídá vystoupení v ostravském vysílání Československé televize a Československého rozhlasu. Hovořil jménem Poláků českého Těšínska, vstup armád ostře odsoudil a užil slova „okupace“. Podobně se vyjádřil ve svém článku v Listech. (JASICZEK 1969a: 6) Z jeho prohlášení můžeme usuzovat i na šlechetný úmysl autora morálně bránit polskou menšinu v Československu, když součástí armád Varšavské smlouvy, které 21. 8. 1968 zahájily okupaci Československa, byla také Polská lidová armáda. Jasiczkovo prohlášení bylo oceněno předními českými intelektuály, jak o tom svědčí četné dopisy, které autor článku o hořké příchuti těšínských jableček obdržel, počítaje v to dopis členů „kroužku překladatelů z polštiny“ z 12. 11. 1968, který byl pravděpodobně iniciován Karlem Krejčím. Členové kroužku v tomto dopise jmenují H. Jasiczka mezi nejvýznamnějšími osobnostmi polské kultury – A. Mickiewiczem, J. Słowackým, F. Chopinem, S.

Žeromským a J. Andrzejewským.³³ Byl to právě Jerzy Andrzejewski, jenž v dopisech uveřejněných v polském emigračním časopise *Kultura*, vycházejícím v Paříži v letech 1947–2000, veřejně odsoudil okupaci Československa armádami Varšavské smlouvy.

Následky Jasiczkova postoje na sebe nenechaly dlouho čekat. K 15. 3. 1970 byl odvolán ze Zwrotu, 15. 5. 1970 vyloučen z KSČ a vůbec vyřazen ze společenského života. Ztratil podporu HV PZKO. Nepostavil se za něj ani Konzulát Polské lidové republiky v Ostravě, v němž se zřejmě odrážela celková nestabilita politické situace v Polsku v důsledku změn ve státním a stranickém aparátu po prosincových událostech na Pobřeží.³⁴ (K. JAWORSKI 2000: 55) Łada Krumnikłowa (1929–2007) vzpomíná na situaci, která odhaluje praktiky polského konzulátu po srpnových událostech a na začátku normalizace k dalšímu ničení nepohodlných lidí, zejména vlastenecky cítících Poláků z českého Těšínska: „A sprawozdanie ówczesnego Konsulatu PRL? Wszak tam właśnie nasi, tutejsi ludzie, członkowie PZKO, knuli plany likwidacji ludzi typu Jasiczka. I to drugi raz w jego życiu. Posiadam oryginalny dokument z Konsulatu PRL właśnie z lat *likwidatorskich*. Są w nim nazwiska likwidatorów, nazwiska likwidowanych, są daty, tematy i postanowienia. Zaczęło się już we wrześniu 1968 roku, dosłownie miesiąc po napaści *bratnich armii* na Czechosłowację. Już wtedy panowie likwidatorzy – nasi pezetkaowscy działacze, przygotowali i uzgodnili listy osób, którym zabroniono wstępu do Polski. Na liście było 16 osób, w końcu pozostało 8 nazwisk z adnotacją, że w razie konieczności uchylenia zakazu jako ostatniemu uchylić Jasiczkowi. Na spotkaniach wyrażano zadowolenie, że nikt oficjalnie nie krytykował listy osób, co mogłoby wywołać niewłaściwą reakcję wśród obywateli. Oficjalnie nie wpłynął do Konsulatu ani jeden protest! Wystarczyło jednak odwiedzić Konsulat, posypać głowę popiołem, potem, po przejściu granicy, ucałować polską ziemię. Wtedy powracano do łask. Cztery nazwiska z owych ośmiu kazał na listę wciągnąć członek PZKO A. M.³⁵ Niestety strona polska na podstawie charakterystyk napisanych przez *wielkiego literata* A. M. zażądała konkretnych sankcji dla tych, którzy byli na liście: zakazu pełnienia jakichkolwiek funkcji, zwłaszcza w życiu Polonii zaolziańskiej. Nastąpiły zwolnienia z pracy – z redakcji Zwrotu oraz Głosu Ludu, a nawet wykluczenia tychże z szeregów PZKO. W tych sprawach toczyły się konsultacje polskich organów z Katowic i czeskich z Ostrawy. Wśród zwolnionych znalazł się Jasiczek.“ (KRUMNIKŁOWA 2004: 4–5; kurziva autorky; A hlášení tehdejšího Konzulátu PLR? Vždyť právě tam naši vlastní zdejší lidé, členové PZKO sprádali plány na likvidaci lidí Jasiczkova typu. A to podruhé v jeho životě. Vlastním originální dokument z Konzulátu PLR právě z *likvidátorských* let. Jsou v něm příjmení likvidátorů, příjmení likvidovaných, jsou data, témata a rozhodnutí. Začalo se již v září 1968, doslova měsíc po útoku *bratrských armád* na Československo. Již tehdy pánové likvidátoři – naši pézetkáovští aktivisté, připravili a odsouhlasili seznam osob, kterým byl zakázán vstup do Polska. Na seznamu bylo 16 osob, nakonec zbylo jen 8 příjmení s poznámkou, že v případě nevyhnutnosti odvolání zákazu by měl být jako poslední Jasiczek. Na setkáních byla vyjádřena spokojenost s tím, že nikdo oficiálně nekritizuje seznam osob, což by mohlo vyvolat nežádoucí reakci mezi obyvatelstvem. Oficiálně nepřišel na konzulát ani jeden protest! Stačilo ovšem konzulát navštívit, posypat si hlavu popelem,

³³ Dopis přetiskujeme v příloze.

³⁴ Obsah rozhovoru Jasiczka s konzulem (ve skutečnosti vicekonzulem) volně a s ironickým ostřím parafrázuje ve svých pamětech Ludvík Vaculík (záznam z 28. 11. 1969). „Zastřelit se, to je jediné řešení pro člověka, jenž by se rozhodl vyvodit stoprocentní důsledek ze svého nesouhlasu a zároveň své nemohoucnosti. Anebo zapálit se, jestliže by chtěl svou smrt aspoň do něčeho morálně investovat. »Jasiczek, zastřelte se!« řekl polský konzul v Českém Těšíně Henryku Jasiczkovi, který mi to vyprávěl na poslední schůzi výboru Svazu českých spisovatelů. Polsky píšící básník, vydávaný dřív i v Polsku, si to za toho našeho slavného obrodného procesu zavařil dvojmo: Poláci ho prohlašovali za zrádce, Češi mu nevěřili. Ale až do 21. srpna mu to stálo za to. Potom přerušil se sousedy styky, žil v malé místní klatbě. Nedávno se zúčastnil čehosi, u čeho byl i polský konzul, a ten ho oslovil: »Tak co, Jasiczek, kdy k nám najdete cestu.« Oslovený odvětil, že ji nepotřebuje, či tak nějak. »Tak my vás zničíme,« pravil pan konzul diplomaticky. Jasiczek řekl, že s tím počítá a že si už vyhlédl práci v jedné fabrice. »To by se vám tak hodilo, zanášet podvrtné názory mezi dělnictvo!« pravil konzul. »Tak v Těšíně zametá náměstí takový děda, je už hrbatý, brzo umře, vezmu to po něm.« – »To věřím! To byste chtěli! Dělat na náměstí národního hrdinu!« – »A co tedy mám dělat, pane konzule?« – »Zastřelte se, Jasiczek!«“ (VACULÍK 1998: 24–25). Jasiczek později tematizuje pointu rozhovoru v rukopisné básni, kterou jsme našli v pozůstalosti Ewy Milerské; uvádíme ji jako dosud nepublikovanou v příloze.

³⁵ Není obtížné se domyslet, že za iniciálami se kryje Alojzy Mańka (též Mainka; 1929–1984).

pak, po přechodu hranice, políbit polskou zem. Tehdy byla udělena milost. Čtyři příjmení z oněch osmi nařídil uvést na seznam člen PZKO A. M. Bohužel polská strana na základě charakteristik napsaných *velkým spisovatelem* A. M. žádala konkrétní sankce pro ty, kteří byli na seznamu: zákazu plnění jakýchkoli funkcí, zejména v životě záolžské Polonie. Došlo k vyhazovům z práce – z redakce Zwrotu a Głosu Ludu, dokonce vyloučení stejných osob z řad PZKO. V těchto otázkách probíhala konzultace polských orgánů z Katovic a českých z Ostravy. Mezi vyhozenými byl i Jasiczek.)

Uskutečnily se i pokusy znevážit Jasiczkovy zásluhy v hnutí odporu za druhé světové války. (SIKORA 1995: 3) Nesměl publikovat³⁶ u nás, ani v Polské lidové republice,³⁷ vycestovat do zahraničí, dokonce ani do Polska, kam jej nepustili, přestože tam žila jeho matka. Ostravský prozaik Oldřich Šuleř uvádí, že když se chtěl Jasiczek vidět s matkou, mávali na sebe, stojíce na protilehlých březích řeky Olzy (ŠULEŘ 1994: 5), což lze považovat za legendu. Od 1. 9. 1970 až do smrti Jasiczek pracoval v tiskárně v Českém Těšíně jako korektor.³⁸

Jedním z nemnoha pozitivních momentů Jasiczkova života v té době byly oslavy jeho padesátin v r. 1969, které proběhly z iniciativy Svazu československých spisovatelů v Ostravě a Praze. Ministerstvo kultury Československa pro něj uspořádalo slavnostní oběd na zámku Hradec nad Moravicí.³⁹ (GERATOWSKI 1988: 163) Nechybělo ani narozeninové přivítání přátel, spolupracovníků u Jasiczkových doma.⁴⁰ Situace ve společnosti se postupně a poměrně rychle

³⁶ Posledním literárním textem uveřejněným v Československu pod jménem H. Jasiczka byla podle výzkumu L. A. Geratowského báseň *Rak* v pražském časopise pro děti *Sluníčko*, 1970, č. 7. Později Jasiczek údajně uveřejnil ještě několik svých básní pod jménem redaktorky ostravského Profilu Evy Sobkové, ale Geratowski neuvádí, v kterém periodiku. (GERATOWSKI 1988: 105)

³⁷ V dopisu Stefana Wengierowa, datovaného 16. 1. 1978 a adresovaného Janu Rusnokovi, se nachází dokument polské cenzury, který byl zveřejněn Niezależną Oficyną Wydawniczą (Nezávislým nakladatelstvím) a nezávislým časopisem *Zapis (Záznam)*: „W związku z antypolską i antysocjalistyczną postawą Henryka Jasiczka (obywatel czeski, narodowości polskiej, zamieszkały w Czeskim Cieszynie, członek ZLP i czeskich) nie należy dopuszczać do publikacji żadnych utworów tego pisarza, ani też żadnych pozytywnych ocen jego twórczości.“ (GERATOWSKI 1988: 165; V souvislosti s protipolským a protisocialistickým postojem Henryka Jasiczka /český občan polské národnosti žijící v Českém Těšíně, člen polského a českého svazu spisovatelů/ nedovoluje se zveřejňovat žádná díla tohoto spisovatele, ani žádné pozitivní hodnocení jeho tvorby.)

³⁸ Jasiczkovi bylo vytýkáno úmyslné zveřejnění svých básní na stránkách pařížské *Kultury*, ale tyto texty se tam pravděpodobně dostaly nezávisle na něm. Při pokusu Macieje Kozłowského, který sondařoval možnosti spolupráce s *Kulturou* na českém Těšíně, o nelegální překročení československo-polské hranice 26. 5. 1969, byla celními orgány nalezena v jeho batohu Jasiczkova adresa. (GERATOWSKI 1988: 106) Zcela jistě se s Kozłowským setkala v prosinci 1968 a květnu 1969 Jasiczkova někdejší redakční spolupracovnice Ľ. Krumniklowa. Pozornost šéfredaktora *Kultury* Jerzyho Giedroycze na polskou menšinu na českém Těšíně soustředil P. Kubisz svými obžalobnými dopisy, v nichž se nacházelo množství nepravdivých informací, proto na ně „kníže z Maisons-Laffitte“ nereagoval. Do redakce *Kultury* také přišlo několik výtisků *Głosu Ludu* ze srpna 1968, které tam zaslal Piotr Kubisz – syn P. Kubisze a některé články byly přetištěny v *Kulturze* (1968, č. 11) bez vědomí jejich autorů. Nicméně Jasiczek byl polským konzulátem v Ostravě pozván „na kobereček“, kdy mu nový vicekonzul Edward Dziechciarek vyhrožoval vydáním polským bezpečnostním orgánům, přestože byl Jasiczek občanem ČSSR, a doporučil mu, aby se zastřelil. Ľ. Krumniklovou vyslyšela StB a ostravskou prokuraturou byla obžalována z podvracení republiky. Stala se tak v té době jediným politickým vězněm z polské menšiny na Těšíně a podobně jako Jasiczek nesměla dále publikovat a překročit hranici do PLR; až do odchodu do důchodu pracovala jako expedientka a později kontrolorka v obchodu se zeleninou. (NOWAK 2012: 476–479)

³⁹ Pěkná krajina Hradce nad Moravicí později inspirovala Jasiczka ke dvěma básním (*Idzie lato – Jde léto* a *Motyle – Motýli*), které se dochovaly v rukopise v pozůstalosti Ewy Milerské; jako dosud nepublikované je uvádíme v příloze.

⁴⁰ Jak vzpomíná Ľ. Krumniklowa: „Pamiętam miłe, małe towarzystwo, jakie Henryk Jasiczek zaprosił na swoje 50. urodziny. Gratulacje, życzenia, kwiatki i lampka wina. Koledzy po fachu, przyjaciele, znajomi. Nikt wtedy nawet nie przypuszczał, że Henryk za kilka lat po tym spotkaniu odejdzie do czeskokocieszyńskiego ogrodu ciszy.“ (KRUMNIKLOWA 2004: 4; Pamatuji si na milou a malou společnost, kterou Henryk Jasiczek pozval na své narozeniny. Gratulace, přání, květiny a lahev vína. Kolegové z branže, přátelé a známí. Nikdo by si tehdy nepomyslel, že Henryk za několik let po tomto setkání odejde to českotěšínské zahrady ticha.) Jasiczek si vážil svých přátel, vždyť v době, kdy byla jeho někdejší redakční kolegyně vězněna, navštěvoval spolu se svou manželkou Marií její matku a syna. „Mama (...) do końca życia ciepło wspominała Henryka i Marię, którzy przychodzili dodawać jej i memu synowi otuchy, kiedy ja byłam w więzieniu.“ (IBIDEM: 5; Máma /.../ do konce svého života s vděčností vzpomínala na Henryka a Marii, kteří jí a memu synovi přicházeli dodávat odvalu, když jsem byla ve vězení.)

zhoršovala, 16. 5. 1969 bylo například zastaveno vydávání Listů, 13. 10. 1969 byly z KSČ vyhozeni mnozí významní spisovatelé.⁴¹

Za svou kulturně-společenskou činnost byl Jasiczek mnohokrát oceněn a vyznamenán (také Svazem československých spisovatelů). K těm nejdůležitějším oceněním patří Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski (Důstojnický kříž řádu znovuzrození Polska) udělený básníkovi v r. 1967.

Jasiczkův osud za normalizace rozhodně nebyl lehký. Nejen že na něj byla uvalena anatéma, byl vyobcován, exkomunikován ze společnosti, ale Jasiczek také těžce prožíval to, že někteří známí, dokonce dávní přátelé, najednou se mu začali vyhýbat. Přecházeli na druhou stranu ulice, odvraceli se... Dokonce nebyl pozván na oslavy třiceti let založení Głosu Ludu, přestože noviny spoluzakládal.

Edmund Rosner se s Jasiczkiem setkal v této pro básníka pochmurné době poblíž státní hranice, kam autor „Hovorů s tichem“ chodíval na procházku se svým psem. „Kilkakrotnie rozglądał się na wszystkie strony, sprawdzał, czy nie jest śledzony, nim siadając na pobliskiej ławce zaprosił mnie na pogawędkę. Snuł przede mną swoje marzenia, opowiadał o tym, że Wilhelm Szewczyk⁴² rzekomo stara się dla niego o członkostwo w ZLP i to może spowodować cofnięcie zakazu druku i przede wszystkim zakazu przekroczenia granicy do Polski, nad czym przede wszystkim bolał. Czepiał się każdej wiadomości, która mogła zawierać nadzieję na zmianę sytuacji. Opowiadał też z bólem o stanowisku prezesa Kondziołki⁴³ do niego. Zarzucał mu fałsz i obłudę i rozgoryczony wyrzucił z siebie, że istniejący system nie jest reformowalny. Jest nieludzki, niszczy każdego kto myśli samodzielnie.“ (ROSNER 1995: 119; Několikrát se rozhlédl na všechny strany, zjišťoval, jestli není sledován, než si sedl na blízkou lavičku a přizval mě k rozhovoru. Líčil mi své touhy, vyprávěl o tom, že Wilhelm Szewczyk údajně usiluje o to, aby se stal členem ZLP, což by mohlo zrušit zákaz publikování, a především zákaz překročení hranice do Polska, na což si především stěžoval. Chytil se každé informace, která mohla obsahovat naději na změnu situace. Vyprávěl s bolestí o postoji předsedy Kondziołky vůči němu. Měl mu za zlé falešnost a pokrytectví a rozhořčeně ze sebe vychrlil, že existující systém není reformovatelný. Je nelidský, ničí každého, kdo uvažuje samostatně.)

Podobně vzpomíná Władysław Sikora (1933–2015) v rukopisné vzpomínce *Prawdzihwa sztuka zawsze komuś przeszkadza, Powrót Henryka Jasiczka* (Skutečné umění vždy někomu překáží, Návrat Henryka Jasiczka) na to, jak si ostrakizovaný básník povzdychl, že „robotnice drukarni pytały mnie, czy byłoby ze mną lepiej, gdybym pisał tak, jak się tego po mnie żąda, kiedy to potwierdziłem, rzekły do mnie – przepraszamy, ale pan to nie jest normalny, każdy przecież ma na względzie własną korzyść, a może przy tym pan sobie myśleć, co chce! Tyle że ja bym tego jednak nie potrafił...“⁴⁴ (dělnice v tiskárně se mě ptaly, jestli bych se neměl lépe, kdybych psal tak, jak se to po mně chce, když jsem to potvrdil, řekly mi: promiňte, ale vy nejste normální, každý přece dbá o vlastní prospěch, a přitom si můžete myslet, co chcete! Jenomže to bych nedokázal...).

Básníková tvorba však z povědomí čtenářů nezmizela ani v době, kdy se jeho jméno nesmělo veřejně vyslovovat. Jasiczkovy básně se u nás i v Polsku objevovaly pod pseudonymy nebo kryptonymy přejících mu osob.

Jasiczkovou největší láskou zůstaly Beskydy. Výlety do Beskyd, ale i Tater mu umožňovaly nacházet krásu v přírodě, když už ji nenacházel v lidech, a zapomenutí na existenční problémy, které vznikaly také z důvodu špatně placené, přitom nesmírně náročné práce v tiskárně.

Z interního pohledu věnoval vzpomínku na Jasiczka příslušník generace „Prvního rozletu“ Władysław Sikora. Připomíná v ní, že neurologickými problémy, které souvisely s nádorem na

⁴¹ Brněnský polonista Jarmil Pelikán (* 1928) se v únoru 1970 obracel dopisem na H. Jasiczka, zdali by mu nepomohl najít v Polsku vydavatele pro jeho odbornou práci o J. Słowackém, ale těšínský básník mu již po vyhazovu ze Zwrotu i ze strany nedokázal pomoci.

⁴² Wilhelm Szewczyk (1916–1991), prozaik, esejista, literární kritik, básník, překladatel z němčiny, odborník na německou a lužickosrbskou literaturu, politik. Dlouholetý předseda katovické pobočky Svazu polských spisovatelů.

⁴³ Stanisław Kondziołka byl předsedou PZKO v letech 1975–1987, před ním v době normalizace tuto funkci zastával Eugeniusz Suchanek (1971–1975).

⁴⁴ Text vzpomínky uložen v archivu W. Sikory v Českém Těšíně.

podvěsku mozkovém, mohl Jasiczek trpět již od r. 1966 (ve skutečnosti mnohem dříve). „Natrafiłem bowiem na ślad, że poddał się wtedy badaniom lekarskim. Nie był zresztą w stanie, tak rozumowałem, otrząsnąć się z szoku sierpniowego (1968) ani jako humanista, ani komunista »obiektywny«. Inna rzecz, że wtenczas stosowano wobec niego terror psychiczny, zawożąc go w sierpniowe rocznice do ostrawskich więzień oraz do sali przesłuchań (chodziło, być może, o podejrzenie go także o łączność z międzynarodowym žydovstvem?)“ (SIKORA 1995: 2; Narazil jsem totiž na stopu, že se tehdy nechal vyšetřit. Nebyl totiž schopen /jak jsem se domníval/ se vzpamatovat ze šoku srpna /1968/ ani jako humanista, ani jako „objektivní“ komunista. Jinou záležitostí bylo, že byl tehdy vystaven psychickému teroru, během výročí srpna ho odváželi do ostravských věznic a k výslechům /podezřívali ho snad také ze spojení s mezinárodním židovstvem?/).

Při jedné z výprav na Slovensko organizované Sportovním sdružením Slavoj 10. 10. 1976 při sestupu z horského štítu Velký Choč Jasiczek upadl, poranil si nohu a stěžoval si na silné závratě. O tři dny později byl umístěn na interním oddělení nemocnice v Českém Těšíně a 6. 11. 1976 převezen na neurologické oddělení nemocnice v Karviné.

V jednom z dopisů adresovaných Anně Kamienské popsal Jasiczkův stav jeho přítel Jan Rusnok: „Piszę do Pani (...) na polecenie H. Jasiczka, bo on sam pisać nie może i to, niestety w dosłownym słowa tego znaczeniu. Już bowiem od miesiąca leży w szpitalu (aktualnie w Karwinie) sparalizowany. Ma częściowo unieruchomioną prawą część ciała. Najgorsze jest to, że jego stan chorobowy się, jak dotychczas ciągle pogłębia. Początkowo jeszcze trochę chodził i względnie wyraźnie mówił. Obecnie mówi z wielkim trudem, słabo i bardzo niewyraźnie. Coraz gorzej też porusza dotkniętymi kończynami. Nie może również czytać wskutek utrudnienia czynności mózgowych. (...) Jedną z przyczyn Henrykowej choroby jest na pewno jego stan psychiczny, długotrwałe stresy w następstwie stosowanej wobec niego dyskryminacji (...).“⁴⁵ (GERATOWSKI 1988: 111; Pišu Vám /.../ na doporučení H. Jasiczka, jelikož on sám psát nemůže a to, bohužel, v doslovném významu tohoto slova. Už totiž měsíc leží paralyzován v nemocnici /aktuálně v Karviné/. Má částečně nehybnou pravou část těla. Nejhorší je to, že jeho nemoc se dosud stále zhoršuje. Zpočátku ještě trochu chodil a relativně zřetelně mluvil. V současnosti mluví se značnými obtížemi, slabě a málo srozumitelně. Stále hůř také hýbe postiženými končetinami. Nemůže ani číst vlivem zhoršení mozkové činnosti. /.../ Jedním z důvodů Henrykovy nemoci je samozřejmě jeho duševní stav, dlouhodobý stres v důsledku diskriminace, která je proti němu používána /.../.)

Jasiczek byl na svou žádost i na přání rodiny převezen 20. 11. 1976 domů. Z dalšího Rusnokova dopisu A. Kamienské se dozvídáme o dalším zhoršení básníkova stavu: „(...) nie mam dobrych wieści. (...) po dotychczasowych badaniach lekarze nie mają zdaje się pewności co to jest. Zaczynają się skłaniać, że to może być guz. Stan chorego się stale pogarsza. Przestał już w ogóle mówić, tylko czasem usiłuje jakby poruszyć wargami. Już tylko leży i nie potrafi się sam na łóżku ułożyć (...). Porozumiewać się z nim można tylko przez zadawanie prostych pytań, na które odpowiada ruchem głowy. W domu czuje się o wiele lepiej – psychicznie, pod opieką najbliższych (...).“ (GERATOWSKI 1988: 11; /.../ nemám dobré zprávy. /.../ po dosavadních zkoumáních lékaři nemají zřejmě jistotu, o co jde. Začínají se přiklánět k názoru, že to může být nádor. Stav nemocného se stále zhoršuje. Přestal už úplně mluvit, jenom někdy se snaží jakoby pohnout rty. Už jenom leží a nedokáže si sám lehnout na postel /.../. Dorozumět se s ním je možné jenom pokládáním jednoduchých otázek, na které odpovídá pohybem hlavy. Doma se cítí mnohem lépe – psychicky, v péči nejbližších.)

Nemoc postupovala poměrně rychle a Jasiczkovi stále více ubývalo sil, k čemuž se Jan Rusnok vrátil v korespondenci s Annou Kamienskou z ledna 1977, neboť ta se ho mj. dotazovala na to, zda byl Jasiczek v okamžiku smrti při vědomí a jestli trpěl (HESKA-KWAŚNIEWICZ 1994:

⁴⁵ Dopis nedatován, kopie se nacházela u Jana Rusnoka (GERATOWSKI 1988: 111), jenž napsal Anně Kamienské ještě jeden dopis z 28. 2. 1976 o stavu Henryka Jasiczka (HESKA-KWAŚNIEWICZ 1994: 123–124). Po Jasiczkově smrti adresovala Kamienska Rusnokovi dopis (z 11. 12. 1976), ve kterém vyjádřila svou bolest nad odchodem básníka a zároveň dobrou vůli vydat v Polsku Jasiczkovu poezii a později i svou korespondenci s ním (IBIDEM 124).

124): „Podczas moich kolejnych odwiedzin u niego widziałem jak szybko słabnie. Ostatnie pytanie na jakie mi jeszcze skinieniem głowy odpowiedział, mniej więcej na tydzień przed śmiercią, było potwierdzenie, że nie odczuwa żadnych boleści. (...) Najtragiczniejsze było to, że przez ostatni miesiąc nie mógł mówić. Nie potrafił niczego przekazać, a było widać, jak bardzo pragnie.“⁴⁶ (GERATOWSKI 1988: 113; Během svých dalších návštěv u něj jsem pozoroval, jak rychle slábne. Poslední moje otázka, na kterou mi ještě kývnutím hlavy odpověděl, bylo potvrzení, že necítí žádnou bolest. /.../ Nejtragičtější bylo to, že poslední měsíc nemohl mluvit. Nedokázal nic sdělit, přitom bylo vidět, jak moc chce.)

Henryk Jasiczek zemřel doma 8. 12. 1976 v 21. 30 hodin obklopen svými nejbližšími.⁴⁷ Poslední pomazání Henryku Jasiczkovi udělal třinecký kněz Erwin Durczok. Jasiczek si údajně přál být pohřben podle církevních zvyklostí. (GERATOWSKI 1988: 112)⁴⁸

Básníkův pohřeb 12. 12. 1976 byl důstojným uctěním jeho památky, dokonce ho lze hodnotit jako určitou tichou manifestaci polské menšinové společnosti českého Těšínska. Pohřeb se uskutečnil v římskokatolickém kostele Nejsvětějšího Srdce Ježíšova v tehdejších Gorkého, dnešních Masarykových sadech v Českém Těšíně. Polonista Edmund Rosner připouští, že to byl zároveň protest vůči Hlavnímu výboru PZKO, který na Jasiczkův pohřeb nejen že nedelegoval žádného svého oficiálního představitele, ale dokonce zakázal svým zaměstnancům, aby se ho zúčastnili.⁴⁹ Funkcionáři PZKO takto odhalili svou pravou tvář. Ne všichni zaměstnanci Polského kulturně-osvětového svazu tento zákaz respektovali. Například Helena Sikorová (roz. Krężeloková), manželka básníka Władysława Sikory, která tehdy pracovala jako hlavní účetní PZKO, se na pohřeb přeci jen odvážila, jak na to ostatně vzpomíná W. Sikora:

„Trzeba by zapytać Bronki Babilon,⁵⁰ jak było na pogrzebie?“ powiedział Henryk Szmeja.⁵¹

„Po co zaraz Bronki? Było wiele ludzi, msza żałobna, przemówienia nad grobem...“ odparła moja żona, wtenczas główna księgowka ZG PZKO.

„Ty byłaś na pogrzebie?“ patrzył oburzony sekretarz.

„A co? Z mężem byliśmy. Przecież chowano człowieka!“

(SIKORA 1995: 5–6; „Je třeba se zeptat Bronky Babilonové, jak bylo na pohřbu?“ řekl Henryk Szmeja. „Proč hned Bronky? Bylo hodně lidí, smuteční mše, proslovy nad hrobem...“

⁴⁶ Dopis Jana Rusnoka, datovaný 3. 1. 1977, adresovaný Anně Kamieńské; kopie se nacházela u Jana Rusnoka (GERATOWSKI 1988: 113).

⁴⁷ Příčina smrti byla stanovena jako „gioblestoma cerebri, corper, calosi, D 191“ (GERATOWSKI 1988: 114).

⁴⁸ Autor se odvolává na svůj rozhovor s Marií Jasiczkovou ze dne 29. 5. 1988.

⁴⁹ Situaci po Jasiczkově smrti v PZKO barvitě popisuje Ł. Krumnikłowa: „Nawet dawni przyjaciele Henryka bali się politycznych i egzystencyjnych represji. Bali się przemówić nad grobem, bali się zaśpiewać. Nie wiem, jak by ten pogrzeb wypadł, gdyby zacy pan A. Maroszczyk, prezes Koła PZKO w Rychwałdzie, nie podjął odpowiednich kroków. (...) Henryk miał jednak i dobrych przyjaciół, również wśród Czechów. Dwie aktorki – czeska i polska – recytowały jego poezję, a pan Maroszczyk w ostatnim momencie jakoś przekonał chórzystów *Gorola z Jabłonkowa*, by zaśpiewali na ostatniej jego drodze. Przecież Jasiczek był zakochany w Beskidach. Był ich bardem. Nie mogło Go zabraknąć na Świętach Gorolskich. Przemawiał ksiądz, chociaż Henryk na msze do kościoła nie chodził. Jak grom z jasnego nieba sparaliżowało pogrzebowe towarzystwo przemówienie pierwszego po wojnie Generalnego Konsula PRL Stefana Wengierowa, który dla Zaolziaków uczynił wiele dobrego. Pan konsul zresztą sam, po ukończeniu misji w Ostrawie, był w PRL represjonowany. A w 1976 r., choć leciwy już pan, przyjechał aż z Warszawy, by odważnie i pięknie pożegnać Jasiczka.“ (KRUMNIKŁOWA 2004: 4; Dokonce dávní Henrykovi přátelé se báli politických a existenčních represí. Báli se promluvit nad hrobem, báli se zaspívat. Nevím, jak by ten pohřeb dopadl, kdyby vzácný pan A. Maroszczyk, předseda Kola PZKO v Rychvaldu, nečinil odpovídající kroky. /.../ Henryk měl také dobré přátele mezi Čechy. Dvě herečky – česká a polská – recitovaly jeho poezii a pan Maroszczyk na poslední chvíli nějak přesvědčil sboristy *Gorola z Jablunkova*, aby zaspívali na jeho poslední cestě. Vždyť Jasiczek byl zamilovaný do Beskyd. Byl jejich bardem. Nemohl chybět na Horalských svátcích. Hovořil kněz, i když Henryk na mše do kostela nechodil. Jako hrom z jasného nebe znehybnil pohřební společnost proslov prvního poválečného generálního konzula PLR Stefana Wengierowa, který pro Záolžany učinil mnoho dobrého. Pan konzul ostatně sám, po skončení mise v Ostravě, byl v PLR pronásledován. A v r. 1976, sám už pán v letech, přijel až z Varšavy, aby se s Jasiczkem odvážně a hezky rozloučil.)

⁵⁰ Bronisława Babilon, první redaktorka Zwrotu a po určité době i redaktorka Głosu Ludu.

⁵¹ V té době šéf buňky KSČ při HV PZKO (v této funkci nahradil odvolaného Jana Rusnoka) a od r. 1969 člen prezidia HV PZKO (zemř. v r. 2012 v Bohumíně ve věku 86 let).

odpověděla moje žena, tehdy vedoucí ekonomka HV PZKO. „Ty jsi byla na pohřbu?“ divil se pobouřený tajemník. „A co? Byli jsme s mužem. Vždyť pochovávali člověka!“)

Po Jasiczkově smrti bylo téměř nemožné uveřejnit nekrolog. Kazimierz Santarius jako šéfredaktor *Głosu Ludu* byl volán k zodpovědnosti za to, že publikoval noticku o Jasiczkově pohřbu. (SIKORA 1995: 5) Redakci *Magazynu Kulturalnego* (Kulturní revue), časopisu, který tehdy vydával krakovský Dům kultury Pałac pod Baranami, se bdělost cenzury podařilo oklamat. O Jasiczkovi psali přátelé jako o Wiktoru Rabanovi – to byl Jasiczkův pseudonym ještě z dob okupace – a četli jeho verše. Edmund Rosner tvrdí, že po Jasiczkově umlčení se některá jeho drobná literární díla objevila i na stránkách emigračních časopisů ve Švédsku a v USA. (ROSNER 1997a: 265) Autor bohužel neuvádí, o které časopisy konkrétně šlo. Naštěstí pro nás je podrobně vyjmenovává Leszek Arkadiusz Geratowski.⁵² (GERATOWSKI 1988: 17, 23) V závěru nekrologu za Henryka Jasiczka, podepsaném kolektivním autorstvím „Polacy z Zaolzia“, jenž byl zveřejněn i v pařížské *Kulturze*, stálo: „Zmarł duchowy następcą Pawła Kubisza. Do wyniszczenia polskości na Zaolziu przyczynili się – przypomnijmy to – Edward Gierek, ówczesny wielkorządca Śląska i śląski Iwaszkiewicz – Wilhelm Szewczyk.“ (KULTURA 1977: 140; Zemřel duchovní nástupce Pawła Kubisze. K ničení polství na Záolží se přičinili – připomeňme to – tehdejší velkořídící Slezska Edward Gierek a slezský Iwaszkiewicz – Wilhelm Szewczyk.)

*

Jasiczkovi někteří jeho kolegové vyčítali, že neměl správný vztah k mladým autorům. Dávali mu za příklad Pawła Kubisze, který se více zajímal o adepty literatury a objevil například talent Adolfa Dostala (1941–1963). Příčinu toho lze spatřovat v povaze Jasiczkova mládí a v absenci přirozeného otcovského domu. Neměl smysl pro duchovní otcovství, jež by projevoval mladým básníkům. Neznamená to však, že by mladé talenty ignoroval.⁵³ Jako šéfredaktor *Zwrotu*

⁵² Z veršů: *Zostań człowiekiem, Na antenie* (London), 1972, č. 116, s. 28; *Grudka ziemi, Tydzień Polski*, nedělní příloha *Nowego Dziennika* (New York), 1977, č. 340, s. 3; *Nasz Śląsk, Tydzień Polski*, 1977, č. 340, s. 3; *Grudka ziemi, Wiadomości* (London), 1977, č. 33, s. 2; *Nasz Śląsk, Wiadomości*, 1977, č. 40, s. 3; *Polska, Wiadomości*, 1977, č. 40, s. 3; *Ranek w Beskidach, Wiadomości*, 1977, č. 40, s. 3; *Słowa, Jedność* (Kwartalnik Kulturalno-polityczny Polskiego Związku Byłych Więźniów Politycznych, Stockholm), 1977, č. 11, s. 4; *The deeper the night (Im głębsza noc), The Polish Review* (Kwartalnik Polskiego Instytutu Sztuki i Nauki, New York), 1978, č. 4, s. 48–49 (přel. M. J. Kryński); *Angel, wake up Abel (Zbudź Abła), The Polish Review*, 1978, č. 4, s. 47 (přel. M. J. Kryński); *Každy wiek ma swoje średniowiecze, Sidła słów, Trzeba żałować róż, Jedność*, 1978, č. 14, s. 25; *Z prózy: Było nas dziewięciu, Jedność*, 1977, č. 11, 1977, s. 35–38; *Ewangelia wg Judasza, Jedność*, 1978, č. 14, s. 22–24; *O Jasiczkovi se zmiňuje autor (T. O.) v článku Nielatwe sprawy ludu polskiego na Zaolziu, Rozgłośnia Polska Radia Wolna Europa* (Free Europa Divisions Ltd.), 1972, č. 10, s. 106–117. Posmrtnou vzpomínku na Jasiczka uveřejnily zahraniční časopisy *Jedność* (autor pod zkratkou J. H. F.), 1976, č. 11, s. 17; *Tydzień Polski*, New York (Paweł Łysek), 1976, č. 340, s. 3; *Wiadomości* (autor neuveden), 1976, č. 33, s. 3; *Kultura*, Paris (podepsáno: Polacy z Zaolzia), 1976, č. 3, s. 140. J. Hussowska uveřejnila článek o tvorbě H. Jasiczka v *Jedności*, 1978, č. 14, s. 17. (GERATOWSKI 1988: 25 přílohy) U příležitosti pěti let od básnickovy smrti vyšel článek L. Dutkiewicze *W ciszy umiera piękno* (V tichu umírá krása) v „Beskydském kalendáři“ (*Kalendarz Beskidzki*, 1981) a o něco později článek J. Galanta *Moje spotkanie z Henrykiem Jasiczkiem* (Mé setkání s H. J.) v torontském časopise *Związkowiec* (1985, č. 78). Jasiczkova báseň *Śpiewająca woda* (Zpívající voda) byla přeložena Maksymem Tankem (vl. jm. Jauhien Iwanawicz Skurko) i do běloruštiny spolu s dalšími významnými polskými i světovými básníky v antologii *Na zornyh śláhah, Z paèzi narodaŭ svetu* (Na hvězdných stezkách, Z poezie národů světa; Minsk, 1991).

⁵³ Blízký přítel Henryka Jasiczka, těšínský historik a publicista Jan Rusnok k této situaci podotýká: „Zajmowałem wówczas bardziej stronę Jasiczka, o ile można w tym tekście mówić o stronach. Skłaniało mnie do tego wiele okoliczności. Przede wszystkim porównanie jego twórczości z próbami młodych. Ich twórczość była mało komunikatywna, odchodziła od naszych spraw środowiskowych do tematów ogólnoludzkich. Poza tym niechętnie Jasiczkowi kierownictwo ówczesnej redakcji »Głosu Ludu« z redaktorem naczelnym Janem Szurmanem schlebialo wyraźnie młodym z powodów pozaartystycznych, drukując nieraz teksty wyraźnie grafomańskie.“ (RUSNOK 1985: 157; Stál jsem v té době víc na Jasiczkově straně, pokud se vůbec v tomto textu dá hovořit o stranách. Vedlo mě k tomu mnoho okolností. Především porovnání jeho tvorby s pokusy mladých. Jejich tvorba byla málo sdělná, vzdalovala se našim střediskovým záležitostem a přecházela k obecně lidským tématům. Kromě toho Jasiczkovi nenakloněné tehdejší vedení redakce „Hlasu lidu“ pochlebovalo mladým z mimouměleckých důvodů a otiskovalo nejednou výrazně grafomaňské texty.)